

BADIIY BEZASH ISHLARIDA RANGLARNI TO'G'RI QO'LLASH TARTIBI VA ULARNI EMOTSIONAL TA'SIRI

*Bakayev Shodijon Shokirovich,
Buxoro Davlat universiteti Tasviriy va amaliy san'at kafedrasida dotsenti.*

Annotatsiya: Maqolada badiiy bezash ishlarida qo'llaniladigan ranglarni inson ruhiyatiga tabiiy ta'siri va hissiyotlarini o'zgarib turishi sabablari asoslab berilgan. Rang-tus munosabatlari orqali yuzaga keladigan o'zgarishlar tahlil qilinib, inson ijtimoiy faoliyatida ranglardan maqsadli foydalanganda ruhiyatiga ta'siri, hissiyotlarini o'zgarib turishiga sabab bo'lishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: garmoniya, ekster'yer, inter'yer, emotsional, kontrast, polixromiya.

ПОРЯДОК ПРАВИЛЬНОГО ПРИМЕНЕНИЯ ЦВЕТОВ В ХУДОЖЕСТВЕННО-ДЕКОРАТИВНЫХ РАБОТАХ И ИХ ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ

*Бакаев Шодижон Шокирович,
доцент кафедры изобразительного и прикладного искусства Бухарского
государственного университета.*

Аннотация: В статье объясняется естественное воздействие на психику человека цветов, используемых в художественном оформлении, и причины изменчивости эмоций. Анализируются изменения, происходящие через цветовые отношения, и считается, что целенаправленное использование цветов в социальной деятельности человека влияет на психику, вызывая изменения в эмоциях.

Ключевые слова: гармония, экстерьер, интерьер, эмоционал, контраст, полихромия.

THE ORDER OF THE CORRECT APPLICATION OF COLORS IN ART AND DECORATIVE WORKS AND THEIR EMOTIONAL IMPACT

*Bakayev Shodijon Shokirovich,
Associate Professor of the Department of Fine and Applied Arts, Bukhara State
University*

Abstract: The article explains the natural impact on the human psyche of the colors used in the decoration, and the reasons for the variability of emotions. The changes that occur through color relationships are analyzed, and it is believed that the purposeful use of colors in a person's social activity affects the psyche, causing changes in emotions.

Key words: harmony, exterior, interior, emotional, contrast, polychromy.

Kirish. Har bir inson tabiatdagi rangin olamni anglash orqali, hayotiy go'zalliklarni his etadi va unga nisbatan o'z munosabatini bildirish bilan bir qatorda inson ijtimoiy faoliyatida ranglardan maqsadli foydalanadi. Chunki ularning inson ruhiyatiga ta'siri tabiiy bo'lib hissiyotlarini o'zgarib turishiga sabab bo'ladi.

Bizni o'rab turgan tabiatni ranglar ishtirokisiz tasavvur qilishimiz mushkuldir. Kundalik hayotimizni qisman ranglar boshqarishini anglaganimizda ularning mohiyatlariga to'g'ri baho bergan bo'lar edik. Ranglarni optik va emotsional ta'siri o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib bizga kerakli ta'sirchanlik xususiyatlari haqida ma'lumot beradi.

Ranglarni kishi xotirasiga singib qolgan voqeani qayta eslatilishi ta'siri oqibatida insonda emotsional kayfiyat tug'diradi. Chunki bizda rang qabul qilishda ko'plab

tajriba va ko`nikmalar hosil bo`lgan. Ammo bu borada biror aniq qoidaga asoslanib bo`lmada ranglar ham xilma-xil tovushlar kabi ongimizda ma`lum assotsiativ ruhiyat chaqiradi. Masalan, olov va qon rangi - qizil, quyosh-sariq, zarg`aldoq rang, suv-ko`k, ufq-qizg`ish, osmon ko`m-ko`k yoki binafsharang, keng yashil dala, daraxzorlar kabilar assotsiatsiya uyg`otishi mumkin.

Ranglarni bizning ko`rish organlarimizda turlarga ajratilganda ularning ko`rinishlarida issiq va sovuqlik, ho`l va quruq, uzoq va yaqinlik, sezgilarini ham uyg`otadi. Misol qilib havo perespektivasida uzoqdagi ranglarni pasayishini, yaqindagi manzarani rangi uzoqdagiga nisbatan to`qligini kuzatishimiz mumkin. Ba`zi olimlarning tajribasiga ko`ra ranglarni eshitish a`zolariga ham ta`siri bo`lishi mumkin. Masalan, rus olimi L.A.Shvartsning kuzatishi bo`yicha ko`zning yashil ranga ko`nikishi (adaptatsiyasi)da eshitish qobiliyatini oshirishi, qizil rang muhiti esa aksincha susaytirishi borligi takidlanadi. Bundan tashqari ranglarning ko`rinishi «og`ir», «engil» kabi sezgilar ham uyg`otadi. Ba`zan ranglardagi «qichqiruvchi» deb ham aytiladi. Albatta bu so`z obrazli atash bo`lib, ranglarning o`ta yorqinligini ta`kidlaydi.

Yuqorida aytib o`tilgan ranglar xususiyatlarini va ularning ta`sirchanligini quyidagicha izohlash mumkin.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Bizning ko`zimiz orqali kuzatayotgan ranglar mavjud yorqinlikka moslashadi. Ya`ni ko`z to`qimasi sezgilariga ta`sir qilib, qorachiq kengayishi yoki torayishi mumkin. Ayni vaqtda kontrast, yonmayon joylashgan ranglarning o`zaro ta`sirchanlikda bo`ladi. Ranglarning och, to`qligi yonidagi naqshdagi gul va barglarini rangni to`qligiga, yorqinligi ham o`zaro aktiv yoki passivligiga bog`liq. Misol qizil rang, yashil rang muhitida yanada yorqin ko`rinadi. Kulrang oldida tiniq rangni tozaligi yanada oshadi. Shuningdek, bizga kontrastlarning ketma-ketlik xususiyatlari ham tanish, ularning obrazlari borliqqa, tabiatga mos. Ammo ularning shakli yassi ko`rinishda bo`ladi hamda ularning perspektiv qisqarish holati sezilmaydi. Rangning negativ ketma-ket obrazli ko`rinishlarida uning och-to`qligi ham qarama - qarshi tusda ko`rinadi.

Ko`k va qizil ranglar o`zining maksimal yorqinligida kishi a`zolariga alohida ta`siri katta. Qizil rang nerv tizimlarini faollashtirib qo`zg`atadi, nafas olishni va tomir urishini tezlashtiradi va muskullarning ishlash qobiliyatini oshiradi.

Ko`k rang nerv tizimi faoliyatini susaytiradi. Nafas olish va tomir urushini sekinlashtiradi. Og`riq sezgisini kamaytiradi. Sariq, zarg`aldoq ranglar ham qizilga yaqin xususiyatlarga ega. Albatta ranglarni bunday ta`sirchanligi insonlarning hammasiga bir xilda bo`lmasligi ham mumkin. Bunda kishining jo`shqinligi, emotsionalligi kabi xislatlariga ham bog`liqdir.

Yuqorida aytib o`tilgan barcha rang-tus munosabatlarini sharq me`morchiligida juda katta e`tibor berib falsafiy tahlilini tushungan holda ishlatganlar. Ustalar bino ichkarisini bezashdan oldin uyning qaysi maqsadda ishlatilishi ya`ni mehmonxona yoki kundalik yashaydigan uy ekanligi, uyning eshik derazalarining joylashuvi, yorug`lik darajasi, quyoshning tushishi, uyning baland yoki pastligi bezak turlarini hisobga olib interer va ekstererni bezaganlar. Qadimgi ustalarimiz uylarni ganch o`ymakorligi, naqqoshlik, yog`och o`ymakorligi san`at turlaridan foydalanib bezaganlar. Bu bezaklarda o`z o`rnida rang-tus munosabatlari echimi birinchi o`rinda inobatga olingan. Xonada mo`ljallangan naqshli bezaklari inson medasiga tegmaydigan ranglar tanlab ishlatilgan. Jumladan; sovuq ranglardan aksariyat yashil, ko`k, moviy, binafsha, issiq ranglardan qizil, sariq, jigarrang, malla ranglar va ulardan hosil bo`ladigan hosila ranglar meyyori nazorat qilingan.

Inter`er va ekster`er yoki boshqa turdagi badiiy bezash, dastgohli rangtasvir kabi ishlarda ranglarning xususiyatlarini bilish, to`g`rirog`i o`rganish rassom yoki usta uchun katta ahamiyatga egadir:

Rang echimi yoki rang uyg`unligi tasviriy san`atda qanday muhim bo`lsa

me'morchilikda ham shunday ahamiyatga egadir. Ammo tasviriy san'atda (ba'zi turlari bo'yicha) ranglar yorqin, to'yg'in ishlatilsa me'morchilikda ular mayinrok, murakkabroq aralashma ya'ni qarama qarishi to'ldiruvchi ranglardan tuzilgan yoqimli aralashmalar ma'qulroqdir. Imoratlarning shakl va tuzilishlari turlicha bo'lgani uchun har bir imorat o'ziga xos rang echimi talab qiladi. Ammo shahar ko'chalaridagi qurilmalarning rang echimi umumiy uyg'unlikda bo'lishi kerak. Shuning uchun bu murakkab masalaga mutaxassisona yondoshish talab qilinadi.

Me'moriy polixromiya kompozitsiyasida odatda biror asosiy rangga boshqalarini moslash, boshqacha qilib aytganda hamma ranglar bittasini yaqqol ko'rinishiga yordam berishiga erishish muhim hisoblanadi. Bunda aytilgan asosiy rang toza yorqin bo'lishi, qolganlarining tarkibi esa to'ldiruvchi ranglardan, kamroq kontrastlikda bo'lishi kerak.

Rang echimida ikki qutubiylik, ya'ni ranglarni «sovuq», «issiq» guruhlarini tashkillashtirib kompozitsiya tuzish qulay bo'ladi.

Chunki asosiylari issiq ranglarda, ikkinchi darajadagilarini esa sovuq ranglarda, birbiriga qarama qarshi qo'yish usuli bilan echish maqsadga muvofiqdir.

Shuni ham takidlash lozimki ajratib ko'rsatilgan rangli bir shakl kontrastli bo'lgani uchun ko'zni tez charchatishi mumkin. Shuning uchun bunday o'ta kuchli kontrastlar odam tez o'tadigan karidor, zinapoyalar devorlari yoki qisqa muddatga mo'ljallangan (oshxona vestyubel', magazin) xonalarga mo'ljallanadi.

Kontrast ranglarni kuzatish jarayonidagi almashinuv rang kombinatsiyasi ohangdorligini oshiradi, yorug' va qoramtir tonlarning almashinuvi ham o'ziga xos yorug'lashgan kontrastligini oshiradi. Qulay, topilgan rang ritmi - me'moriy garmonik qurilma hisoblanadi.

Zamonaviy me'mor qurilma loyihasini rejalashtirishda polixromiyaning forma tashkillashuvidadagi ishtirokini hisobga olgan holda uning masofadagi o'rni va rang echimlaridan natijali foydalana olishi lozim. ekster'er va inter'erning rang ishlovini tashkil qilinishida me'moriy kompozitsiyaning o'zigaxosligi, tekisliklar, xilma-xil yuzalarning o'lcham nisbatlari va eng muhimi masofaga moslanishi asosiy mavzusi hisoblanadi.

O'rta Osiyo me'morchiligida ranglardan yuqori darajada did bilan foydalanganlar. Me'moriy ansambllarni fazoviy shakllanishida polixromiya asosiy uslub sifatida qatnashadi. Bunga Xiva, Buxoro, Samarqand shaharlarining me'moriy inshootlarini misol qilib ko'rsatish mumkin. Minoralarining rangli naqshlari, peshtoqlarga berilgan sopol bezaklar birinchidan ulardagi tekisliklar yuzalari, har xil shakliy o'lchamlarini o'zaro uyg'unlashtirsa ikkinchidan yonma-yon, bir ansamblni fazoviy tashkil etishda o'zining ornamental, rang tuzilishining xila-xilligi bilan ishtirok etadi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommend.) Xulosa sifatida aytish mumkinki hayotiy go'zalliklarni his etish va unga nisbatan o'z munosabatini bildirishda ranglarni to'g'ri qo'llash tartibi haqida shuni aytishimiz mumkinki, kelajakda xalq xo'jaligining barcha sohalarida, umuman inson faoliyatida rang garmoniyasi beqiyos rol o'ynayveradi. Chunki insonga tabiat in'om etgan borliqni idrok etishda ko'rish, ranglarning xilma xil «simfoniya»si eng go'zal tuyg'u, hislar uyg'otadi. Rang muhitini to'g'ri tashkil qilinganda, u kishi hayotini asosiy bezovchisi sifatida qatnashadi.

Izohli lug'at.

Kontrast - ranglar qarama-qarshiligi.

Ilyuziya- tasviriy san'atda biror jismni tasvir orqali qayta eslatish, uning aynan shaklini jonli eslatish.

Inter'er- binoning ichki ko'rinishi. xonalar, foye, kolidor, vaxok.

Polixromiya- ranglar majmui, rang-baranglik. Tabiatning ertalab, tush payti, kun botish ifodalashda rang nuqtalari» dan foydalanganlar; issiq rang «nuqtasi» yonidansovuq «nuqta» qo'yib, rang uyg'unligiga erishish.

Pardoz – oxirgi ishlov berish, pardozlash, jilolash. Buxoro ganch o'ymakorligida

pardozning pax pardoz, lo`la pardoz, tabaqa pardoz, choka pardoz kabi turlari mavjud.

Kolorit – rang tusi.

Kompozitsiya - lotincha so`zdan olingan bo`lib, u to`qish, bir-biriga ma`lum tartibda birlashtirishni anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. Bulatov S.S. (2007) y. “Rangshunoslik”. Toshkent.

2. Bulatov S.S. (2003) y. B.Axanov “Rang psixologiyasi”. Toshkent.

3. Nabiev M.N. (1995) y. «Rangshunoslik». Toshkent.

4. Kuzin V. S. (1982) y. Psixologiya. Moskva.

5. Muxammadiev E.M. (2000)y. « Rangshunoslik» Samarqand.

6. Bakayev Sh.Sh. (2021) y. “Amaliy bezak san’ati” o`quv qo`llanma. Buxoro. “Durdona”.

7. Bakayev Sh.Sh., Avezov Sh.N. (2020)y. Razvitiye tvorcheskogo potentsiala studentov sredstvami narodnogo iskustva // European science. — №. 4 (53).

8. Sobirova Sh. U., Aminov A. Sh., Bakayev Sh.Sh. (2022) y. Methodology of Using New Pedagogical Technology in Teaching the Fundamentals of Projection www.internationaljournalofspecialeducation.com/submission/index.php/ijse/article/view/1977/1596